Wij kunnen ons voorstellen, dat karaktervaste menschen, die levenslang aan een bepaalde politieke beschouwing zich gebonden voelden, er niet over denken om nu op eenmaal uit hun onde huid te kruipen en binnen een paar weken in een nieuwe huid te verschijnen. Het zou ook weinig eerbied wekken en veeleer verachting verdienen. Een eerlijk mensch kan het niet doen, zelfs al zou hij het willen!

Maar dat neemt het groote feit toch niet weg, dat de toekomst, aangenomen het feit, dat Midden-Europa den krijg niet meer verliezen kan, door het nationaalsocialisme en fascisme bepaald zal worden en dat ieder Nederlander daar ook in Nederland mee rekening zal moeten houden, hetzij vrijwillig, hetzij noodgedwongen.

En wij gelooven, dat daar ook een andere consequentie uit voortvloeit, n.l. dat het verkeerd zou zijn om zich nu uit te putten in lijdelijk verzet of in pogingen om den gang der dingen zooveel mogelijk te vertragen of te hinderen. Zulk negatief werk zou alleen nut kunnen hebben in de overweging dat Engeland misschien den oorlog nog wint, maar brengt tegelijk de schade mede, dat de Duitschers dit negatief werk niet zullen dulden en bovendien indien Engeland verliest, alle aanhangers van dit negatieve werk zichzelf den ondergang bereid zullen hebben en aan hun eigen land en volk inmiddels groote schade hebben toegebracht. Wij meenen, dat de omstandigheden rechtvaardigen, dat wij daartegen waarschuwen. Wij gelooven dat aanbeveling verdient, om een positieve houding aan te nemen en positief mee te werken. Dit is — gegeven al wat boven gezegd werd — de weg en zelfs de eenige weg naar de vrijheid, die de Duitsche rijkscommissaris aan ons land en volk beloofde. Het zal velen moeilijk vallen. Maar er is nu eenmaal iets veranderd. En dat moet men onder de oogen zien met den nuchteren werkelijkheidszin, die steeds een kenmerk van ons volk is geweest.

Boven dit stuk staat als plaats van verzending aangegeven: Koninginnegracht 70, Den Haag, Telefoon 115528.

Wie de jongste uitgave van den Telefoongids opslaat, vindt vermeld: Ned. Chr. Persbureau, directeur dr H. W. v. d. Vaart Smit. Het adres is hetzelfde: Koninginnegracht 70, Den Haag. Het telefoonnummer: 115528.

Nu weten we, dat dit Ned. Chr. Persbureau, kort vóór de oorlog in ons land uitbrak, door de meesten zijner bestuurders verlaten is. Maar we weten ook, dat dr v. d. Vaart Smit gebleven is, en dat, wie hem spreken wil, moet bellen: Den Haag 115528.

De vraag is nu: wat wil dr H. W. v. d. Vaart Smit? Is hier een uitgeversbedrijf „De Pauw" in zijn residentie ingebroken? Is hij overweldigd? Verhuisd? Verdronken? Uitgeschakeld? Gelijkgeschakeld? Ingeschakeld? Gemuilkorfd? Gaan dergelijke stukken zijn deur uit tegen zijn wil? Zoo ja, dan zijn de smarten van dezen gereformeerden predikant, die, naar wij weten, op behoud van zijn kerkelijken titel stáát, wel zeer groot! 't Zijn dan de smarten van den geknevelde. Wij zien hem dan al zuchten onder vreemd geweld! Een uitgeversbedrijf „De Pauw", dat stukken lanceert, en ze expediëert door dezelfde deur, die ook door den directeur van het Nederl. Christelijk Persbureau gerulmen tijd is gepasseerd.

Of, is dr H. W. v. d. Vaart Smit niet overweldigd? En verlaten zulke stukken het huis, waar men hèm opbellen kan, niet tegen zijn wil? Zoo ja, dàn zullen de Gereformeerde Kerken zich over zijn positie als drager van den naam en de eere van gereformeerd predikant moeten beraden. En de duitsche autoriteiten zullen moeten weten, dat deze niet-meer-in-gewonendienst-zijnde gereformeerde predikant met ons beleden heeft, en kwaad zou worden, als men 't anders van hem verwachtte:

a. het is aller geloovigen schuldige plicht,... dat zij „hen afscheyden van den ghenen, die vander Kercken niet en zijn, ende hen onder dese vergaderinghe begheven, al waert schoon, dat de Ouerheydt ende der Princen mandamanten ende gheboden daer teghen waren, ende dat de doodt ende lijflicke straffe daer aan hinghe", (art. 28);

b. het ambt en officie der overheid is o.m. „om te (be)vorderen het Koninckrijke Jesu Christi" (art. 36), of, naar de huidige redactie, „de hand te houden aan den Heiligen Kerkedienst; en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen, het Woord des Evangelies overal te doen prediken, opdat God van een iegelijk geëerd en gedient worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt";

c. „een yeghelick, van wat state, qualiteyt, of condicien, dat hy zy, moet der Ouerheyt onderdanich zijn, ende... hen gehoorsaem zijn in alle dinghen, die den woorde Gods niet teghen en zijn, en bidden voor haer in haren ghebeden" (id.);

d. „in alle ootmoedicheyt ende eerweerdicheyt aenbidden wy de rechtveerdighe oordeelen Gods, die ons verborgen zijn, ende stellen ons te vreden, dat wy moghen zijn leerjongheren Christi, om alleenlick te leeren het ghene dat hy ons door zijn woordt aenwijst, ende en willen dese palen niet over treden" (art. 13).

Welnu, deze en dergelijke uitspraken, waarop dr H. W. v. d. Vaart Smit wil geacht worden gezworen te hebben, en te zweren, weerspreken heel het miserabele stuk proza, dat van Koninginnegracht 70, Den Haag, onder ons volk is uitgegaan.

Wie immers belijdt, wat onder a. gezegd is, die kan niet anders dan zich schamen, als van achter de deur, die een gereformeerd predikant placht dan wel pleegt in en uit te gaan, de vermaning klinkt, om toch niet te pogen, den gang der dingen zooveel mogelijk te vertragen of te hinderen. WELKE dingen? Wij hebben vaak genoeg gezegd, geen gewapend verzet tegen de duitsche weermacht te mogen of te willen stimuleeren, ook niet met een enkel woord. Maar dat is toch zeker heel wat anders, dan nationaal-socialisme en fascisme over ons te laten komen? Dat zijn leeringen! Of, gelijk er staat, wereldbeschouwingen! Wat zou dr H. W. v. d. Vaart Smit ervan zeggen, als de engelsche propaganda tot de onderdanen van het duitsche rijk zeide: er staan zóóveel russische tanks aan uw oostgrens, en, zoodra nu de hemel daar „droevig-rood" zou worden, moet ge nu maar uw pogingen om het bolsjewisme, de russische leer te hinderen, prijsgeven? En wat, als dan een duitsch burger of duitsche Pauw zou verklaren: dat moeten we maar voor zoete koek opnemen: het is: „werkelijkheidszin, die steeds een kenmerk van ons volk geweest is"? Ik denk, dat zoo'n meneer in het duitsch verrader zou heeten. Ik denk ook, dat hij als zoodanig zou behandeld worden. Ik denk, als een dominee in Duitschland zou zeggen, ingeval van een nog maar waarschijnlijk russische overheersching: verzet u niet langer tegen het bolsjewisme, doch werk positief mee, die dominee zijn huis erg gauw zou moeten verlaten! In ons blad is nog pas er aan herinnerd, dat volgens Adolf Hitler de russische staat en de russische „Doktrin" wel te onderscheiden zijn. Welnu, wij noemen het God geklaagd, dat van Koninginnegracht 70 een vermaning uit gaat, die, mutatis mutandis, in Duitschland alleen maar verachting ontmoeten zou. Zeker is ze ongereformeerd gedacht. Het nationaal-socialisme (de leer) is tegen de gereformeerde belijdenis. Onze weigering om naar het geweer te grijpen is wat anders dan ongereformeerde leeringen „niet te hinderen", en zelfs niet te vertragen!

Want volgens de gereformeerde belijdenis, zie wat onder b. staat, is alle overheid verplicht, de kerk toe te staan, elke wereldbeschouwing, elke leer te weerstaan, wijl deze leer het koninkrijk van Jezus Christus niet bevordert, doch tegenstaat. Zie slechts, wat de belijdenis aangaande de kerk zegt — het is een zakelijke afwijzing van de wereldbeschouwing van een totalitairen staat.

Volgens die zelfde belijdenis, waarvan dr v. d. Vaart Smit ook bij de duitsche autoriteiten, volgens publieke verzekering, zijn visitekaartje maakt, dient in Koninginnegracht 70, Den Haag te worden gebeden voor Koningin Wilhelmina. Zou naar de begeerte van zijn hart een gereformeerde kerkeraad zijn kansel nog eens voor dr v. d. Vaart Smit openstellen, dan zou die kerkeraad zeker van hem verwachten, dat hij voor de Koningin in 't openbaar zou bidden. Maar hoe verdraagt zich dat met de vermaning om positief mee te werken (iets anders dan niet de wapens opnemen) met wereldbeschouwingen van hen, met wie de vrede nog niet geteekend is? Wil men van Koninginnegracht 70, Den Haag ons eens vertellen, of wij moeten bidden, dat Koningin Wilhelmina aan de tafel der vredesconferentie zal aanzitten? Zoo ja, moeten we ons dan reguleeren naar dat gebed, of naar speculaties over wat de met ons oorlogvoerende staat zou begeeren? Hoe bidt men op Koninginnegracht 70? Wil men vandaar ons eens open zeggen, of er in Indië een andere moraal moet heerschen dan in Nederland? Moet de Gouverneur-Generaal van Indië ook „medewerken"? Ik dacht, dat de duitsche autoriteiten, in wier geest de spreektrompet van Koninginnegracht 70 haar geluiden doet hooren over onze thans eenzame residentie, en verder, er zoo heel erg tegen was, als de autoriteiten in de fransche koloniën een andere houding aannamen, dan de wettige overheid van het moederland (regeering-Pétain)! (De fransche vloot!) Huldigt men in Koninginnegracht 70 soms tweeërlei moraal? Moet in Frankrijk het staatsgezag der officiëele regeering ook de bestuurders der koloniën verplichten, maar moet in den Staat der Nederlanden een deel der bevolking met de bezetters positief meewerken, en een ander deel (in de koloniën) onder de Koningin blijven werken en op háár áánwerken? In het duitsch noemt men zoo'n opwekking: verraad. In het belijdend-dietsch óók!

En eindelijk, — wie belijdt wat onder d. staat, die schuift met diepe verontwaardiging het product van Koninginnegracht 70 ter zijde! Niet in de verborgen dingen zien, niet op de verborgen dingen ons baseeren, doch op het Woord, het geopenbaarde, letten, en daarop alleen ons gedrag baseeren! Alzóó de belijdenis, ook van den dominee, dien men kan opbellen Koninginnegracht 70. Maar hier wordt, o schande, onze „houding" ons voorgeschreven, op grond van waarschijnlijkheidsberekening! Duitschland zal 't wel winnen! Wie niet bijtijds de bakens verzet, die wordt straks vernietigd...

Welnu, liever vernietigd om onze trouw aan de belijdenis van dr v. d. Vaart Smit, dan gespaard bij de gratie van Koninginnegracht 70! Geen oorlogsspeculatie beheersche in eerster instantie ons gedrag, zelfs geen „mandament" der „princen" in laatster instantie, doch het Woord van Jezus Christus, in eerster èn in laatster instantie.

Wat denkt men eigenlijk van onze menschen? Als wij positief moeten meewerken, om bij een engelsche nederlaag niet te worden vernietigd, moeten wij dan aannemen, dat deze moniteurs positief meewerken, teneinde bij een duitsche zege de vette kluifjes te kunnen bemachtigen?

Men zegt mij: weet u wel precies, wat dr v. d. Vaart Smit tegenwoordig voor invloed heeft? Ik weet er, geloof ik, wel iets van. Maar het levert me geen enkel Leitmotiv. In de week, waarin een anti-revolutionair orgaan van een redacteur, die heusch niet elken politieken knobbel mist, verboden is, acht ik dergelijke producten funest. Laat politieke machthebbers hún zwaard in de schaal kunnen werpen, de kerk heeft nog het hare. Het gaat de kerk aan, als zulke producten komen van eenzelfde adres, waarheen men, tot nu toe, ook preekverzoeken kàn richten. Het gaat de kerk aan, als wie het zwaard draagt, de kerk zou vragen, niet aan politiek te doen, doch zelf een politieke leer en moraal zou propageeren, die de kerk rechtstreeks raakt. Wanneer van uit de richting A—Z de politiek de kerk raakt, dan raakt van uit de richting Z—A de kerk de politiek. Daar doet nu eenmaal niets en niemand iets tegen.

Wij willen als kerkelijke menschen graag weten, wèlke de smarten zijn van dr H. W. v. d. Vaart Smit. We hebben de leertucht nog niet afgeschaft. En ònze censuur ook niet. Perscensuur en kerkelijke censuur zijn twee, en in beide zij grondige eerlijkheid.

K. S.

MARCUS AURELIUS ALS CHRISTENVERVOLGER.

Onder de nobelste figuren uit de madagen van het Romeinsch imperium behoort wel de keizer-filosoof Marcus Aurelius (161—180).

Een voorbeeld van zelfwegcijfering, van overgegeven dienst aan het vaderland, van edelen zin jegens vriend en vijand.

En dat is een jammerperiode van honger, alles wegmaaiende pest, finantiëelen nood, bovenal van uiterst gevaarlijke aanvallen op het al voozer wordend wereldrijk.

Armeniërs en Parthen, straks Quaden, Marcomannen en andere stammen geven Rome een voorproef van wat zijn ondergang zal worden.

Marcus Aurelius (hoe herinnert hij aan onzen Vader Willem!), verkoopt weken aaneen publiek de kunstschatten van zijn paleis om maar den oorlog te kunnen financieren.

Zelf neemt hij dan, de melancholische peinzer, een meer op medicijnen dan op voedsel terend patiënt, de legerleiding op zich, en met succes.

Na acht jaren van afwezigheid kan Marcus eindelijk huiswaarts keeren. Maar nog geen twee jaren laten de Germanen hem met rust. Weer is zijn aanwezigheid in het Noorden vereischt. Daar, midden in den arbeid voor de beveiliging der rijksgrenzen, vindt hem de dood. Zijn zoon Commodus geeft de vruchten van zijns vaders levenswerk aan het barbarendom prijs.....

Toch is er iets van Marcus Aurelius' werk, dat tot op den huidigen dag bleef: een onaanzienlijk, onopgesmukt bundeltje „Gesprekken met zichzelf", een verzameling gedachten en aphorismen, die, midden onder de krijgsbedrijven door, bij den filosoof oprijzen en om een eenvoudige formuleering vragen. Hoe vreemd het lijken moge, dit pretentielooze boekje heeft wellicht meer dan zijn daden den keizer wereldroem gebracht.

Niet, dat het uitmunt door oorspronkelijkheid of diepzinnigheid van gedachten. Evenmin boeit het door de verrassingen van een sterk persoonlijken stijl.

Niets van dit alles. Maar wat zijn auteur heeft, en dat in bijzondere mate, is de doodelijke ernst van een man, die afgerekend heeft met de geneugten en de illusies des levens en nu maar één levensdoel meer kent: een incarnatie als het ware te worden van de vreugdelooze, Pantheïstische leer der Stoa.

Wat dit werkje zoo aantrekkelijk maakt voor velen in onzen tijd is in hoofdzaak tweeërlei. In de eerste plaats, dat het in een tijdperk van bloed en tranen den mensch in een harnas van stalen dogmata wil pantseren tegen 's levens leed. Maar dan ook het telkens weerkeerend thema van de natuurlijke goedheid des menschen. „Let op Uw innerlijk" roep M.A.; „daarbinnen is de fontein van het goede, die altijd wellen kan, zoo ge slechts onverdroten graaft" (VII, 59).

Niets markeert duidelijker den afstand tusschen de rede-aanbidding van den filosoof en het geloof van hen, die belijden, dat alleen de Heiland der wereld levend water biedt, dàt wordt tot een fontein in het binnenste, springend tot in het eeuwige leven (Joh. 4).

Deze Stoïcijnsche leer weet niet van genade of liefde. Ik zeg niet, dat ze geen intellectualistisch opgezette vertoogen over naastenliefde houdt (ze gaat uit van de gelijkheid aller menschen) maar een zichzelf, om Gods wil, wegschenkende liefde blijft haar vreemd. Hoe kan het ook anders, als men zijn vrijheid wil verzekeren door al wat niet in onze eigen macht gesteld is te beschouwen als neutraal, goed noch kwaad?

Epictetus, tot wien M.A. vol bewondering opziet, begint zijn Handboek in dezer voege: „In deze wereld zijn sommige dingen in onze macht, andere niet. In onze macht staan onze opvattingen, ons streven, neigingen en antipathieën, in één woord: onze eigen verrichtingen. Niet in onze eigen macht staan ons lichaam, bezit, eer, ambten, in één woord: al wat niet tot onze verrichtingen behoort. Wat nu in onze macht staat is van nature vrij, ongehinderd, onbelemmerd. Wat niet in onze macht staat is zwak, onvrij, belemmerd, niet-eigen".

Zulk een levenshouding nu, waarbij men zich, om toch maar nooit geschokt te worden in de fundamenten van zijn bestaan, innerlijk los en vrij maakt van al wat niet „in eigen macht" staat, is onbestaanbaar met den elsch der liefde. Ze komt uit egoïsme op en kweekt egoïsme, hoe fraai ook daaromheen het filosofisch gewaad wordt gedrapeerd.

Prof. Wagenvoort schreef eens, dat de Stoa in M. Aurelius niet anders had gewerkt dan „een leven van zelfzucht, zij het een zelfzucht van hooger plan dan de banale"[1]).

Een te hard vonnis voor den plichtmensch, die de keizer toch onweersprekelijk was? Wie het meenen mocht, bedenke, dat de filosoof dezen stelregel voor